

Bezdůvodné obohacení

Neznemožňuje-li právní řád nabývat majetek člověku s omezenou svéprávností například v rámci dědického řízení (s čímž výslovně počítá např. § 1685 o. z.), nenarozenému dítěti (v důsledku § 25 o. z.) nebo nezletilci (což předvídá § 896 o. z.), přičemž v důsledku správy tohoto majetku opatrovníkem či jinou kompetentní osobou (zákonným zástupcem) může dojít i ke vzniku bezdůvodného obohacení, bylo by nelogickým vyloučit potenciální obohacení na svéprávnosti omezeného člověka ve všech případech bez dalšího. Nabude-li taková osoba, byť ne plně svéprávná, majetkový prospěch bez právem aprobovaného důvodu, jeví se jen těžko udržitelným názor o tom, že si jej může ponechat, odůvodněný nedostatkem její svéprávnosti.

(Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky č.j. 28 Cdo 527/2020-274 ze dne 10.7.2020)

Nejvyšší soud rozhodl ve věci žalobkyně České spořitelny, a.s., se sídlem v P., proti žalované H. P., nar. XY, bytem XY, zastoupené S. P., opatrovníkem XY, bytem XY, právně zastoupené Mgr. P.M.V., advokátkou se sídlem ve Z., o 333.540,78 Kč, vedené u Okresního soudu ve Znojmě pod sp. zn. 23 C 46/2018, o dovolání žalované proti rozsudku Krajského soudu v Brně ze dne 10. října 2019, č. j. 74 Co 173/2018-230, tak, že rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 10. října 2019, č. j. 74 Co 173/2018-230, se ve výrocích I. a III. ruší a věc se mu v tomto rozsahu vrací k dalšímu řízení; jinak se dovolání odmítá.

Z odůvodnění:

Okresní soud ve Znojmě rozsudkem ze dne 20. 9. 2018, č. j. 23 C 46/2018-149, uložil žalované zaplatit 323.982,46 Kč žalobkyni v konkretizovaných splátkách (výrok I.), co do částky 9.558,32 Kč žalobu zamítl (výrok II.) a rozhodl o náhradě nákladů řízení (výrok III.). Vyšel ze zjištění, že mezi účastnicemi byly v době, kdy již byla žalovaná omezena ve svéprávnosti, uzavřeny postupně tři úvěrové smlouvy a čerpán revolvingový úvěr, přičemž ze strany žalované nebyly využité prostředky v plné výši splaceny. Seznáný skutkový stav kvalifikoval jako spor z bezdůvodného obohacení ve smyslu § 2991 zákona č. [89/2012](#) Sb., občanského zákoníku, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „o. z.“), jehož se žalované dostalo plněním na základě neplatných smluv (§ 581 o. z.). Konstatoval, že bezdůvodné obohacení je objektivního charakteru, pročez je bez významu, komu lze klást k tíži okolnosti, od nichž se jeho vznik odvíjí, či byla-li někomu v souvislosti s ním způsobena škoda. Vyloučena je tak aplikace ustanovení o náhradě škody, reflexe spoluzavinění ochuzeného i moderace nároku na vydání bezdůvodného obohacení a problematické je rovněž užití korektivu dobrých mravů. Žalovaná dle soudu v řízení netvrdila skutečnosti, jež by mohly opodstatnit odmítnutí nároku žalobkyně, namítané pochybení banky při uzavírání smluv může samo o sobě vést toliko k neplatnosti úvěrových smluv pro jejich rozpor s dobrými mravy, nikoliv k vyloučení nároku na vydání bezdůvodného obohacení (plnění na jejich základě poskytnutého). Po zohlednění započtení pohledávky žalované soud přiznal žalobkyni nárok ve výši uvedené ve výroku I. a ve zbytku její žádání zamítl. Skutková specifika věci vzal v potaz při stanovení lhůty k plnění a v rozhodnutí o náhradě nákladů řízení.

K odvolání žalované přezkoumal zmíněné rozhodnutí Krajský soud v Brně, jež je rozsudkem ze dne 10. 10. 2019, č. j. 74 Co 173/2018-230, ve výrocích I. a III. potvrdil (výrok I.), odvolání proti výroku II. odmítl (výrok II.) a rozhodl o náhradě nákladů odvolacího řízení (výrok III.). Krajský soud

aproboval skutkové závěry soudu prvního stupně a kvitoval též jeho konkluze právní založené na objektivním charakteru bezdůvodného obohacení. Neshledav důvodu žádání žalobkyně nevyhovět ani v okolnostech kauzy (nesvéprávnost žalované, naříkané jednání pracovnice žalobkyně apod.), přitakal okresnímu soudu i ohledně určení výše bezdůvodného obohacení, pročež jeho rozhodnutí potvrdil.

Proti posléze zmíněnému rozsudku brojí žalovaná dovoláním (výslovně jej napadá ve výrocích I. a II.), odvozujíc jeho přípustnost ve smyslu § 237 zákona č. [99/1963](#) Sb., občanského soudního řádu, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „o. s. ř.“), od otázky, již považuje za v praxi dovolacího soudu doposud nevyřešenou. Nesdílí právní názor soudů nižších stupňů o vzniku bezdůvodného obohacení v projednávané kauze bez přihlédnutí k jedinečným specifikům věci – zejména nesvéprávnosti žalované, jakož i jednání pracovnice žalobkyně. Táže se, může-li dojít k obohacení nesvéprávné osoby, která postrádá ponětí o hodnotě peněz. Domnívá se, že přisvědčením právnímu názoru odvolacího soudu i soudu prvního stupně by ochrana nemocného člověka před nedomyšlenými důsledky jeho jednání, spočívající v omezení jeho svéprávnosti, pozbyla smyslu a stala by se neúčinnou, zbytečnou. Apeluje na zohlednění konkrétních okolností nynějšího sporu, v důsledku nichž považuje nárok na vydání bezdůvodného obohacení za rozporný s dobrými mravy. Navrhuje změnu napadeného rozhodnutí tak, že bude změněn rozsudek soudu prvního stupně a žaloba zamítnuta, eventuálně žádá zrušení rozhodnutí soudů obou instancí a vrácení jim věci k dalšímu řízení.

Při rozhodování o dovolání bylo postupováno podle o. s. ř. ve znění účinném od 30. 9. 2017, které je dle čl. II bodu 2 zákona č. [296/2017](#) Sb., kterým se mění zákon č. [99/1963](#) Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. [292/2013](#) Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony, rozhodující pro dovolací přezkum.

Nejvyšší soud se jako soud dovolací (§ 10a o. s. ř.) po zjištění, že dovolání bylo podáno řádně a včas, osobou k tomu oprávněnou a zastoupenou ve smyslu § 241 odst. 1 o. s. ř., zabýval jeho přípustností.

Podle § 237 o. s. ř. není-li stanoveno jinak, je dovolání přípustné proti každému rozhodnutí odvolacího soudu, kterým se odvolací řízení končí, jestliže napadené rozhodnutí závisí na vyřešení otázky hmotného nebo procesního práva, při jejímž řešení se odvolací soud odchýlil od ustálené rozhodovací praxe dovolacího soudu nebo která v rozhodování dovolacího soudu dosud nebyla vyřešena nebo je dovolacím soudem rozhodována rozdílně, anebo má-li být dovolacím soudem vyřešená právní otázka posouzena jinak.

Ve smyslu § 238 odst. 1 písm. e) o. s. ř. není dovolání podle § 237 přípustné proti usnesením, proti nimž je přípustná žaloba pro zmatečnost podle § 229 odst. 4.

Podle § 2 odst. 3 o. z. výklad a použití právního předpisu nesmí být v rozporu s dobrými mravy a nesmí vést ke krutosti nebo bezohlednosti urážející obyčejné lidské cítění.

Dle § 8 o. z. zjevné zneužití práva nepožívá právní ochrany.

Podle § 2991 odst. 1 o. z. kdo se na úkor jiného bez spravedlivého důvodu obohatí, musí ochuzenému vydat, oč se obohatil.

Dle § 2993 o. z. plnila-li strana, aniž tu byl platný závazek, má právo na vrácení toho, co plnila. Plnily-li obě strany, může každá ze stran požadovat, aby jí druhá strana vydala, co získala; právo druhé strany namítnout vzájemné plnění tím není dotčeno. To platí i v případě, byl-li závazek zrušen.

Předně není možné shledat přípustným dovolání, má-li jím žalovaná v úmyslu brojit též proti rozsudku odvolacího soudu ve výroku II., jímž bylo odvolání odmítnuto. V tomto rozsahu je totiž jí

uplatněný mimořádný opravný prostředek objektivně nepřipustný ve smyslu § 238 odst. 1 písm. e) o. s. ř. ve spojení s § 229 odst. 4 o. s. ř., jenž proti takovému rozhodnutí poskytuje žalobu pro zmatečnost. S ohledem na řečené tedy Nejvyšší soud dovolání v naznačeném rozsahu podle § 243c odst. 1 o. s. ř. odmítl (k tomu viz např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. 9. 2019, sp. zn. 28 Cdo 3060/2019).

Jinak lze dovolání považovat za přípustné, neboť předkládá otázku, jež nebyla doposud v rozhodovací praxi Nejvyššího soudu řešena, a sice možnost bezdůvodně se obohatit v případě osoby s omezenou svéprávností.

Obecně se jeví problematickým přijmout kategorický závěr zastávaný dovolatelkou, podle něhož by bylo bezdůvodné obohacení na straně osoby s omezenou svéprávností zcela vyloučeno. Neznemožňuje-li právní řád nabývat majetek člověku s omezenou svéprávností například v rámci dědického řízení (s čímž výslovně počítá např. § 1685 o. z.), nenarozenému dítěti (v důsledku § 25 o. z.) nebo nezletilci (což předvídá § 896 o. z.), přičemž v důsledku správy tohoto majetku opatrovníkem či jinou kompetentní osobou (zákonným zástupcem) může bezesporu dojít i ke vzniku bezdůvodného obohacení, bylo by nelogickým vyloučit potenciální obohacení na svéprávnosti omezeného člověka ve všech případech bez dalšího. Nabude-li taková osoba, byť ne plně svéprávná, majetkový prospěch bez právem aprobovaného důvodu, jeví se jen těžko udržitelným názor o tom, že si jej může ponechat, odůvodněný nedostatkem její svéprávnosti. Ostatně ani judikatuře Nejvyššího soudu není neznámou myšlenka, že bezdůvodné obohacení vzniká, či může vzniknout na základě plnění dle neplatné smlouvy (srov. § 451 zákona č. [40/1964](#) Sb., občanského zákoníku, účinného do 31. 12. 2013 – dále jen „obč. zák.“, a § 2991 o. z. ve spojení s § 2993 o. z.), přičemž neplatnost takového právního jednání může být důsledkem nedostatku svéprávnosti (v režimu předchozí právní úpravy způsobilosti k právním úkonům) jedné ze stran kontraktu (k tomu viz zejména rozsudky Nejvyššího soudu ze dne 23. 8. 2019, sp. zn. 33 Cdo 5875/2017, ze dne 10. 10. 2012, sp. zn. 28 Cdo 2243/2012, a jeho usnesení ze dne 4. 5. 2016, sp. zn. 28 Cdo 4996/2015). Rozhodovací praxe se totiž konstantně hlásí k závěru, na nějž poukázaly i soudy nižších stupňů v nynější věci, dle kterého v případě bezdůvodného obohacení jde o objektivně nastalý stav vyvolaný tím, že bez právem uznaného důvodu došlo k přesunu majetkových hodnot od jednoho subjektu k druhému (srov. například rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 21. 11. 2006, sp. zn. 33 Odo 373/2005, nebo usnesení téhož soudu ze dne 6. 5. 2014, sp. zn. 28 Cdo 443/2014, a ze dne 1. 4. 2015, sp. zn. 28 Cdo 2998/2014).

K námitce dovolatelky, že přitakání názoru krajského soudu, jenž ze shora citované judikatury vychází, by znamenalo pozbytí účinnosti ochrany žalované, již má být omezení její svéprávnosti, sluší se poznamenat následující. Nejvyšší soud k problematice omezení svéprávnosti ve svém rozsudku ze dne 19. 2. 2014, sp. zn. 30 Cdo 232/2014 (s odkazem na rozsudek téhož soudu ze dne 4. 12. 2013, sp. zn. 30 Cdo 2351/2013) uvedl, že řečený institut není sankcí, nýbrž opatřením, jehož cílem je protekce člověka, jenž pro svůj duševní stav není schopen s dostatečnou odpovědností právně jednat. Rovněž jde o ochranu osob, které s ním vstoupily do právních vztahů, neboť jednání učiněná subjektem omezeným ve svéprávnosti jsou pro nedostatek její způsobilosti neplatná (k tomu viz též nálezy Ústavního soudu ze dne 20. 8. 2014, sp. zn. I. ÚS 173/13, bod 27, a ze dne 18. 12. 2018, sp. zn. II. ÚS 3040/16, bod 29, dále pak kupříkladu i usnesení Nejvyššího soudu ze dne 12. 2. 2009, sp. zn. 30 Cdo 2542/2008). Neplatností tak budou stiženy nejen úvěrové smlouvy uzavřené se žalobkyní, nýbrž i následná právní jednání žalované, skrze něž poskytnuté finance spotřebovala (jak uvádí ve svém podání), pročež není vyloučena možnost, aby se dovolatelka s pomocí svého opatrovníka takto pozbytého majetku domáhala nazpět. Námitky žalované o neúčinnosti ochrany, již jí má omezení svéprávnosti poskytovat, tak nelze mít za opodstatněné.

Na základě shora řečeného lze shrnout, že stěžejní dovolací námitka o absenci bezdůvodného obohacení žalované pro nedostatek její svéprávnosti postrádá důvodnost, a úvahy odvolacího soudu stran otázky existence neoprávněného majetkového prospěchu v její sféře proto obstojí.

Shora připomenuté teze prolínající se rozhodovací praxí k otázce bezdůvodného obohacení nicméně rozvíjí další judikatura. Nejvyšší soud na ně navázal mimo jiné ve svém rozsudku ze dne 5. 4. 2017, sp. zn. 28 Cdo 2880/2016, v němž podotkl, že v zásadě objektivní povaha vztahu z bezdůvodného obohacení jednoznačně nevylučuje, aby výkon práva na jeho vydání byl shledán za určitých okolností odporujícím dobrým mravům (jak je ostatně připuštěno i rozsudcích Nejvyššího soudu ze dne 7. 5. 2014, sp. zn. 28 Cdo 3959/2013, ze dne 29. 11. 2002, sp. zn. 33 Odo 642/2002, a ze dne 23. 5. 2006, sp. zn. 33 Odo 820/2004).

V této souvislosti tak nelze přehlížet specifika nyní projednávané kauzy, na něž zřetelně upozorňuje též dovolatelka. Dle tvrzení žalované (jež bude jistě zapotřebí v dalším řízení důkazně prověřit, kterým však soudy nižších stupňů dosud nepřiznaly odpovídající relevanci) měla pracovnice žalobkyně v době sjednávání smluv ponětí o nedostatku svéprávnosti žalované, čehož mohla zjevně využít ve svůj prospěch (získání provize z prodaných bankovních produktů). Není proto možné pomíjet i nastíněnou rovinu souzené věci, jež by mohla mít odraz v úvaze soudů o souladu uplatnění práva na vydání bezdůvodného obohacení s dobrými mravy v intencích § 2 odst. 3 o. z., eventuálně myšlenke, nejde-li o zneužití práva ve smyslu § 8 o. z.

Ačkoli dovolatelka koncentruje vymezení přípustnosti svého podání především k otázce neřešené, jež byla rozebrána shora, nelze opomíjet její výtky obsažené zejména v závěru textu mimořádného opravného prostředku brojící proti úsudku odvolacího soudu nereflektujícímu specifické okolnosti nyní projednávaného sporu, což jej v důsledku vedlo prakticky k odmítnutí významu institutu dobrých mravů (§ 2 odst. 3 o. z., resp. § 8 o. z., k tomu blíže zejména usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 10. 2019, sp. zn. 22 Cdo 1722/2018) pro jeho rozřešení. Krajský soud aproboval úvahu soudu prvního stupně, jenž eventuelní rozpor chování žalobkyně (respektive její zaměstnankyně) s dobrými mravy spojoval toliko s neplatností uzavíraných smluv, jejímž následkem je vznik bezdůvodného obohacení – povinnost stran vrátit si poskytnutá plnění. Prostor pro aplikaci řečeného korektivu neshledal krajský soud ani přes vlastní konstatování o možném využití nedostatku svéprávnosti žalované k uzavření smluv ze strany pracovnice žalobkyně, jež dle něho nemůže opodstatňovat nedůvodnost uplatněného nároku (viz bod 20 napadeného rozhodnutí). Byť je odepření práva pro rozpor jeho výkonu s dobrými mravy, respektive pro zneužití práva ve smyslu § 8 o. z. vždy nutně spojeno s konkrétními skutkovými zjištěními a dovolacímu soudu do naznačených závěrů nalézacích soudů přísluší zasahovat toliko výjimečně ve zvláště odůvodněných případech jejich zjevné nepřiměřenosti [k tomu podrobněji v režimu předchozí právní úpravy (§ 3 odst. 1 obč. zák.) srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 6. 2. 2015, sp. zn. 28 Cdo 3704/2014, jakož i v něm jmenovaná usnesení téhož soudu ze dne 30. 11. 2004, sp. zn. 28 Cdo 1094/2004, a ze dne 13. 9. 2011, sp. zn. 28 Cdo 1158/2011, jež jsou aplikovatelná i v poměrech aktuálního občanského zákoníku (ve vztahu k § 2 odst. 3 o. z. a § 8 o. z.) – srov. shora citované usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 22 Cdo 1722/2018, či jeho usnesení ze dne 7. 1. 2020, sp. zn. 28 Cdo 2511/2019, dále pak viz též např. usnesení téhož soudu ze dne 28. 8. 2018, sp. zn. 22 Cdo 2295/2018], je právní posouzení věci odvolacím soudem, jež prakticky rezignuje na reflexi zmíněného aspektu (vzdor vzneseným námitkám žalované), nezbytné označit za neúplné, respektive minimálně předčasné, a tedy nesprávné. Není možné shledat je souladným s konstantní rozhodovací praxí Nejvyššího soudu zejména v otázce řešení eventuelního rozporu výkonu uplatněného práva na vydání bezdůvodného obohacení s dobrými mravy (k této otázce pro doplnění viz též usnesení Nejvyššího soudu ze dne 7. 1. 2016, sp. zn. 28 Cdo 1151/2015, či jeho rozsudek ze dne 16. 7. 2018, sp. zn. 28 Cdo 430/2017).

V souvislosti se shora vyličeným považuje Nejvyšší soud mimořádný opravný prostředek uplatněný žalovanou v mezích předestřené dovolací argumentace za důvodný (§ 241a odst. 1 o. s. ř.), pročez přistoupil v intencích § 243e odst. 1 a odst. 2, věty první, o. s. ř. ke zrušení rozsudku krajského soudu v napadeném výroku I., jakož i akcesorickém výroku III. a věc mu v tomto rozsahu vrátil k dalšímu řízení, v němž se odvolací soud neopomene podrobněji zabývat skutkovými specifiky projednávané

kauzy a jejich vlivem na posouzení souladu uplatnění práva s dobrými mravy, respektive na závěr o eventuálním zneužití práva ve smyslu § 8 o. z., přičemž dovolací soud na tomto místě zdůrazňuje, že se za dané procesní situace neodvažuje nikterak předjímat výsledek jeho úvah.

© EPRAVO.CZ - Sbírka zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- [Nájem](#)
- [Ochrana osobnosti \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Odpovědnost státu za újmu \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Odpovědnost státu za újmu \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Přerušení řízení \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Svéprávnost \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Promlčení a dobré mravy](#)
- [Práva dětí](#)
- [Náklady řízení](#)
- [Odmítnutí dovolání](#)
- [Bezplatná obhajoba \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)